

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ВИХОВНИХ ПРАКТИК НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Маник С. С.

Бібліографічний опис: Маник С. С. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ВИХОВНИХ ПРАКТИК НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ // Якість освіти в умовах змін: наукові пошуки, педагогічна практика та предметні методики : збірник матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Кам'янець-Подільський, 2026. С. 214–219.

Видавець: ГО «Педагогічна платформа “Якість освіти”»

Оригінальні сторінки у збірнику: 214–219

УДК 355.085.5:37.035.6

Маник Сергій Сергійович,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Науковий керівник: Ільченко Олена Юріївна, доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Актуальність проблеми. Збройна агресія проти України загострила потребу в оновленні змісту, форм і методів національно-патріотичного виховання курсантів, оскільки саме цей компонент професійної підготовки забезпечує формування в майбутніх офіцерів стійкої громадянської позиції, державницького мислення, готовності до захисту суверенітету й територіальної цілісності України. Сучасні наукові праці підкреслюють, що національно-патріотичне виховання у військових закладах вищої освіти має функціонувати як цілісна система, інтегрована в освітній процес, позааудиторну діяльність, військово-професійну підготовку, комунікативне середовище та повсякденний уклад курсантського життя [3; 4].

Мета тез полягає в систематизації інноваційних виховних практик національно-патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів і конкретизації форм їх реалізації в сучасному освітньому середовищі.

Основний виклад матеріалу. Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що ефективність національно-патріотичного виховання курсантів залежить від змісту виховних впливів та способу їх організації, ступеня включення курсантів у діяльність, емоційно-ціннісного наповнення освітнього середовища та практичної спрямованості виховної роботи. У працях українських дослідників доведено, що

найбільший виховний потенціал мають ті практики, які поєднують аксіологічний, діяльнісний, особистісно орієнтований, середовищний та інтегративний підходи, а також забезпечують зв'язок між громадянською, професійною й військово-службовою ідентичністю майбутнього офіцера [1; 2; 4]. Узагальнення літератури дозволило систематизувати інноваційні виховні практики за функціональним принципом та виокремити такі їх групи: ціннісно-світоглядні, діяльнісні, комунікативно-діалогічні, цифрові та рефлексивно-оцінні. Розглянемо їх.

До групи ціннісно-світоглядних практик належать практики, спрямовані на осмислення курсантами української державності, національної пам'яті, військових традицій і моральних засад офіцерської честі. Їх інноваційність полягає у відході від суто інформаційного подання матеріалу до проблемно-діалогічної, емоційно включеної й особистісно значущої взаємодії. Конкретними інноваційними виховними практиками цієї групи є: 1) тематичні дискусійні платформи «Офіцер і держава», «Патріотизм як професійний обов'язок», «Українська ідентичність в умовах війни», у межах яких курсанти обговорюють етичні дилеми служби, поняття честі, відповідальності та вірності присязі; 2) кейс-аналіз історико-бойових подій, коли курсанти працюють із реальними прикладами героїзму українських військовослужбовців, аналізують мотиви поведінки, командні рішення та морально-психологічні чинники стійкості; 3) наративні меморіальні практики, що передбачають створення есеїв, усних історій, мультимедійних історій про захисників України, випускників закладу, членів власної родини, які брали участь у захисті держави; 4) комунікативно-патріотичні модулі, інтегровані в гуманітарні дисципліни, де посилюється роль державної мови як чинника національної ідентичності, професійної культури військовослужбовця та внутрішньої згуртованості підрозділу.

Особливу результативність у військовому середовищі мають діяльнісні практики, що передбачають активну участь курсантів у спільній соціально значущій, волонтерській та військово-професійній діяльності. Новизна цих практик визначається зміщенням акцентів у формуванні патріотизму: провідним чинником є такі діяльнісно-поведінкові механізми, як відповідальність, співучасть у спільних справах і набуття досвіду служіння. До конкретних інноваційних практик цієї групи доцільно віднести: 1) волонтерські та соціально-патріотичні проекти, у межах яких курсанти організовують допомогу військовим підрозділам, ветеранам, пораненим захисникам, родинам загиблих, дитячим і реабілітаційним закладам; 2) просвітницькі ініціативи патріотичного спрямування, наприклад підготовку виставок, інформаційних кампаній, архівів, заходів до державних і військових пам'ятних дат; 3) військово-історичні маршрути й екскурсії, що поєднуються з дослідницькими завданнями, польовими спостереженнями та подальшою аналітичною рефлексією; 4) рольові та ситуаційні тренінги, спрямовані на моделювання морально-професійних рішень майбутніх офіцерів в екстремальних умовах, у ситуаціях командної відповідальності, вибору між особистим і колективним інтересом; 5) виховні квести та командні змагання, в яких національно-патріотичний зміст поєднано з військово-прикладними завданнями, логістикою, лідерством і взаємодопомогою.

З-поміж пріоритетних напрямів виховання вирізняються комунікативно-діалогічні практики, що спираються на живе спілкування, діалог поколінь, співпрацю в освітньому процесі та особистий приклад. У військових закладах освіти значущість таких практик посилюється, оскільки ціннісна модель служіння передається через безпосередню взаємодію з офіцерами-викладачами, командирами, відомими героями, які втілюють ці цінності власною поведінкою. Серед інноваційних практик цієї групи варто виокремити: 1) зустрічі-діалоги з ветеранами, учасниками бойових дій, волонтерами, капеланами та випускниками; 2) менторські програми, у яких патріотичні, етичні та професійні орієнтири передаються через особисте спілкування; 3) круглі столи та дебати з проблем державотворення, військової етики, громадянської відповідальності, ролі армії в демократичному суспільстві; 4) практики колективного ухвалення рішень у межах студентського самоврядування, що формують відповідальність за спільну справу, досвід лідерства і навички служіння колективу.

Окрему групу становлять інноваційні практики, пов'язані з використанням цифрових ресурсів, мультимедійного контенту, інтерактивних платформ та засобів медіаосвіти. Їх актуальність посилюється необхідністю протидії дезінформації, формування інформаційної стійкості та вміння критично осмислювати суспільно-політичний і воєнний контент. До конкретних практик цієї групи належать: 1) цифрові меморіальні проєкти, зокрема створення онлайн-стендів, віртуальних музеїв, інтерактивних карт героїчних подій та електронних книг пам'яті; 2) медіааналіз патріотичного контенту, коли курсанти оцінюють інформаційні матеріали, виявляють маніпулятивні наративи, зіставляють джерела й формують аргументовану громадянську позицію; 3) інтерактивні онлайн-модулі та вебквести з історії українського війська, символіки, державотворення, традицій та професійної етики офіцера; 4) відеопроєкти патріотичної тематики, створені самими курсантами на основі дослідницької роботи, інтерв'ю та документальних матеріалів.

Поряд із засвоєнням цінностей і включенням у діяльність важливим є усвідомлення курсантами власних змін, мотивів, переконань і способів поведінки. Саме тому в сучасних моделях патріотичного виховання окремо виділяються рефлексивно-оцінні практики, зокрема: 1) рефлексивні щоденники курсантів, в яких фіксуються враження від виховних заходів, особисті висновки, моральні дилеми та професійні орієнтири; 2) портфоліо патріотичної активності, що містить участь у проєктах, волонтерських ініціативах, дослідницьких заходах, творчих роботах, командних формах служіння; 3) самооцінювання та взаємооцінювання сформованості громадянсько-патріотичних якостей у межах групових занять, тренінгів; 4) діагностичні карти виховних досягнень, що допомагають відстежувати динаміку мотивації, ціннісних орієнтацій, поведінкових проявів та рівня залученості курсантів.

Практичне значення. Систематизовані інноваційні практики можуть бути використані для розробки програм виховної роботи, методичних рекомендацій для офіцерів морально-психологічного забезпечення, викладачів та командирів військових підрозділів.

Висновки. Інноваційні виховні практики національно-патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів доцільно розглядати як системно організований комплекс ціннісно-світоглядних, діяльнісно-практичних, комунікативно-діалогічних, цифрових та рефлексивно-оцінних форм роботи. Їх цілеспрямоване впровадження підвищує ефективність формування національної самосвідомості, громадянської відповідальності, морально-бойової стійкості та готовності майбутніх офіцерів до захисту України.

Список використаних джерел

Баглай М. Технологія виховання громадянської позиції курсантів та етапи її реалізації в освітньому процесі військових закладів вищої освіти. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. 2024. № 21. С. 160–173. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.21.2024.307985>

Брик Т., Григорова І., Савченко О. Засоби та методи формування патріотичної культури майбутніх офіцерів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2024. Вип. 80. С. 41–47. DOI: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-80-41-62>

Зеленська Л. Д., Чернікова І. В. Національно-патріотичне й громадянське виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану: системний підхід і дієві практики. Педагогічна Академія: наукові записки. 2025. № 14. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14787373>

Каменюк Ю. В. Психологічні аспекти формування моделі патріотичного виховання курсантів в освітньому середовищі вищого військового навчального закладу. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 2021. Т. 45, № 1(45). С. 28–33. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2021.45.28-33>